

Жодного слова про партію, жодного рядка про Сталіна

Сьогодні виповнилося десять років від дня смерті Віктора Платоновича Некрасова. Молодий лейтенант, котрий потрапив у роки війни до шпиталю, за порадами лікарів розорвав руку — писав про фронтові будні, про захист Сталінграда. Так з'явилася повість «Сталінград», котра носила ім'я міста, яке стало, за словами самого автора, символом і загальним поняттям, і котру поспішно перейменовували на таку, що менш зобов'язує, — «В окопах Сталінграда».

Книжка принесла письменнику початківцю всесоюзну популярність і Сталінську премію — так вирішив сам Сталін. Утім, у високій нагороді була чимала частка парадоксу: у книжці немає згадки про «вождя народів», та й керівна роль політруків якось «вिसлизнула» від «несвідомого» автора. Віктора Некрасова нагородили, але заодно звинуватили в «паціфізмі» (!) та «ремаркізмі», — виявляється, удесливі критика тих років виявилася й це лайливе визначення. Критика не помилилася: «В окопах Сталінграда» можна поставити в ряд із хронікою «На західному фронті без змін» Ремарка та книжкою «Де ти був, Адам?» Геріха Белле. Їх об'єднує

те, що в них зовсім немає пафосу, і — Правда.

Віктор Платонович жив у Києві, і, згадуючи шістдесяті — початок сімдесятих, обійтися без цієї людини, означає перетворитися на манкурта. Його чесність тоді здавалася неймовірною сміливістю. Некрасов не боявся казати, що думає, а думав він явно «крамольно». Як не згадати: він відмовився кинути камінь в автора «Архіелагу ГУЛАГ» Олександра Солженіцина, адже Некрасову за викривального листа з приводу присвоєння письменникові-дисиденту Нобелівської премії обіцяли надрукувати повне зібрання творів, якого він за життя на батьківщині так і не удостоївся.

Книжку «В окопах Сталінграда» вилучали з бібліотек. Некрасов поїхав за кордон. І тільки після смерті письменника (його поховано на російському кладовищі під Парижем), у період чергової «відлиги», були опубліковані його останні твори. Віктор Платонович залишився вірним собі. Він із любов'ю писав про однополчан. Згадував початок війни — трагічний відступ, неймовірні втрати, а разом з тим і дні «сталінського чи то запою, чи то депресії», і фінал, коли «чорно-червоні стяги з орденами і свастиками впадуть до ніг

переможців — великий Сталін буде посміхатися з Мавзолею...»

Гостей Києва Віктор Платонович любив водити на Андріївський узвіз і показувати «Будинок Турбіних», де жив у молодості Михайло Булгаков. Уже за одне це Некрасова могли виключити зі спілки письменників, адже саме ім'я Булгакова наважувалися вимовити тільки відчайдушні сміливці.

А одному художникові-початківцю — боязкому й гордовитому одночасно — він сказав: «Я жити не можу без твоїх малюнків, а от чи потрібні вони радянському народові, це тобі Суєлов скаже». На Заході він написав: «...боязкіших за наших так званих керівників світ не знав». Із слізьми болю, образи за полеглих у Сталінграді він розповідав про помпезний, безглуздий меморіал на Мамасовому кургані.

Сумнівні подвиги в Угорщині, Чехословаччині, Афганістані викликали в «паціфіста» (можна й без лапок) Віктора Некрасова однозначний протест. На книжковій полиці в Парижі в нього була фотографія молоденького радянського танкіста, котрий увійшов зі своєю «мировтворчою» місією у Прагу. У його погляді письменник побачив «тільки нерозуміння, розгубленість і думку, що болісно б'єть-

ФОТО ДРУКУЄТЬСЯ ВПЕРШЕ

ся, — навіщо я тут? Навіщо? І що мені робити?». А в Києві на столічку стояв невеличкий знімок, запам'ятовував крихітний букетик фіалок перед ним. На фото — молодий хлопчина, з яким обличчям і відкритим поглядом. Це — Ян Палах, котрий спалив себе на Вацлавському майдані на знак протесту проти радянської окупації.

Совість і талант Віктора Некрасова чисті. Його життя відобразило трагедію покоління, котре свято вірило в «наше дело правое»... Сьогодні хочеться перечитати сторінки творів Віктора Платоновича Некрасова і мовчки випити — він не осудить.